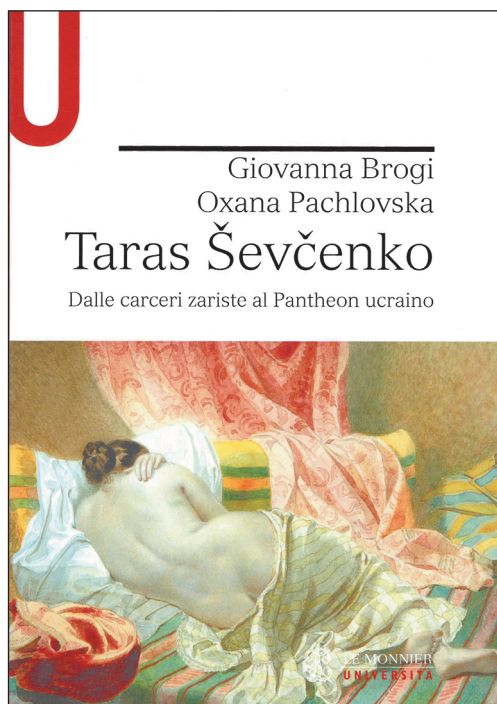

Нам пишуть Новини книговидавання

Giovanna Brogi, Oxana Pachlovskaya. Taras Ševčenko.

Dalle carceri zariste al Pantheon ucraino.

Firenze: Le Monnier Università, 2015. — 330 p.

Джованна Броджі, Оксана Пахльовська.

Тарас Шевченко. Від Каземату до українського Пантеону. Збірка есе італійською мовою, що не лише знайомить читача з поезією Тараса Шевченка, але й пропонує зрозуміти його тексти. Видання містить переклади поезій.

Шевченківський 2014-й ювілейний рік, без сумніву, суттєво підвищив інтерес до України у світі. Але сталося це насамперед через Революцію Гідності, російську агресію, анексію Криму й криваву війну на Донбасі. Зрозуміло, що в знекровленої держави лишалося вкрай мало сил і можливостей на те, щоб нарощувати ще й свою культурну присутність по різних європах і америках.

А тому будьмо відверті: кліше про “світову велич Шевченка” досі лишається більше нашою мрією, аніж реальним станом справ. Численні пам’ятники “Українському Барду” по світових столицях було споруджені здебільшого самовідданими зусиллями діаспори, і вони не потягнули за собою появи Шевченкових текстів бодай в університетських курсах світової літератури. Малою втіхою для нас є те, що й вірші двох інших поетів “великої слов’янської тріади” — *Міцкевича* і *Пушкіна* — так само мало кому відомі на Заході поза кафедрами полоністики чи русистики. Адже такі кафедри принаймні існують у майже всіх провідних університетах. А ось зарубіжні кафедри україністики на всіх континентах можна поки полічити на пальцях двох рук...

Водночас не можна очікувати, що *Шевченко*, *Франко*, *Леся Українка*, *Коцюбинський*, інші наші

Італійський “прорив” Шевченка

Класики стануть колись фактом чужих культур без добрих сучасних перекладів. А тут становище — гнітюче. Трохи кращі, звісно, справи в англomовному світі (попрацювали й діаспорні установи, й академічні осередки в Гарварді, Едмонтоні та інших університетських центрах). Традиційний інтерес до України зберігається в сусідній Польщі. А ось, скажімо, в Італії, на території якої розташовано найбільшу кількість об’єктів зі списку Світової культурної спадщини ЮНЕСКО, *Шевченко* досі залишався практично невідомим. Адже талановиті спроби перекладів, виконані 90 років тому українською журналісткою *Младою Липовецькою* разом з італійським письменником *Чезаре Меано*, давно зробилися бібліографічною рідкістю... Та й, зрозуміло, переклади (як, до речі, й словники, брак яких — частина цієї проблеми з перекладами) потребують постійного оновлення, оновлення — і не лише стилістичного, а й інтерпретаційного, зважаючи зокрема й на тектонічні трансформації України та загалом Сходу Європи в ці останні чверть століття.

Тому подією, без перебільшення, величезної ваги стала цього року поява в престижному італійському видавництві “Le Monnier” (група “Mondadori”) книги відомого славіста, іноземного члена НАН України, професора Міланського університету *Джованні Броджі* й професора Римського університету “Ла Сапієнца” *Оксани Пахльовської* “Тарас Шевченко. Від царських казематів до українського Пантеону”.

Цю книжку задумано як своєрідний “вступ до Шевченка” для широкого кола фахівців, але також і просто для читачів, які досі не знали майже нічого про поета або ж мали “приблизне” про нього уявлення, часто, між іншим, спотворене російсько-радянськими джерелами. Книжка містить розгорнуту передмову й довідкові матеріали на понад 100 сторінках, репродукції з 16 найхарактерніших картин, гравюр та рисунків Шевченка, і двомовний (український текст розрахований на славістів, які володіють хоча б російською чи польською) вибір найважливіших, з погляду авторів, поезій, до якого потрапили 28 віршів і 5 поем — “Сон”, “Кавказ”, “Великий Лях”, “Царі”, “Неофіти”.

Цей вибір може здатися нам дещо незвичним. Адже тут немає жодного тексту, написаного до 1844 року. Немає “Причинної”, “Катерини” та решти поезій “Кобзаря” 1840 року. Немає “Гайдамаків”. Немає усіх тих “реве та стогне” і “кохайтеся, чорнобриві”, таких любих нашому українському серцю, закарбованих у ньому на рівні генетичного коду.

Натомість наголос зроблено на віршах “Трьох літ”, на поезіях, написаних на заслання й після повернення з нього. Тобто на текстах цілком зрілого Шевченка, який уже “перехворів” на романтичні молодечі ілюзії. І такий вибір можна тільки схвалити — адже йдеться про потребу не просто дати читачеві “невідому екзотику”, але й показати цьому читачеві, що йдеться про поета, анітрохи не меншого за масштабом від знайомого йому зі шкільної лави *Леонарді* та інших велетів бурхливої доби європейського Романтизму.

Переклади зроблено “майже без рим” — вони є тільки там, де, певно, з’явилися самі собою, підказані евфонією італійської мови. Не прагнули перекладачі й відтворити точно ритміку Шевченка — хоч у багатьох випадках це було б можливо: адже значна частина Шевченкових текстів написана не ямбами і хорейми, яких силабічна італійська поезія не знає, а саме силабічним “коломиїковим” віршем (рядками по 8 і по 6 складів). Але таке сліпе “перенесення” ритміки Шевченка в іншу мову з її латинським корінням та багатовіковими версифікаційними традиціями неминує змістило б для італійського читача тональність поезій до дитячих пісеньок (“серйозні” поезії в італійській традиції писали здебільшого 11-складовими рядками).

Відтак “садок вишневий коло хати” став у перекладі “*giardino di ciliegi attorno a casa*” — без жодних смислових втрат, але з наближенням тональності звучання до ліричних шедеврів уже згаданого Леонарді — Шевченкового сучасника. А так маємо більше шансів, що читач-італієць сприйме ці ідилічні рядки, за якими незбагнено прозирають грати (вірші написано 1847 року в тюремному казематі!) як щось своє, рідне.

А перші рядки написаного на Кос-Аралі вірша “Г.З.” (“Ганні Закревській”) “Немає гірше, як в неволі / Про волю згадувати” перекладено з прямим запозиченням знаменитого дантового “*maggior dolore*” (“більшого горя”). Адже — ми про це часто забуваємо! — у *Шевченка* ці рядки є парафразом відомих слів Франческі з V Пісні “Пекла”: “Гіршого немає, / як згадувати щасливу давню днину / у злигоднях...” (через чотири роки український поет у листі до московського приятеля, історика *Осипа Бодяньського* ще раз процитує ці рядки — вже з прямим посиленням на велике першоджерело). І такі “мітки” італійських впливів, дбайливо позначені авторками, безумовно посилюють книгу.

Звичайно, ця одна книжка не змінить радикально несприятливої поки для нас культурної ситуації на Апеннінському півострові, де симпатію до росіян у серця освічених інтелектуалів вкладає з текстами *Толстого*, *Достоевського* і *Гоголя*, якого тут теж вважають виключно росіянином (тому важливо, що аналітичну передмову до рецензованої книги завершує великий розділ “Шевченко і Гоголь: асиметричний діалог”). Але реалізація подальших планів авторок (серед яких — італійські видання *Кобилянської*, *Коцюбинського*, *Лесі Українки*, окремих сучасних письменників) збільшить шанси на те, що в майбутньому освічені італійці сприятимуть українцям як

нації, що уславилася не лише дбайливими й сумлінними хатніми робітницями й доглядачками, але й авторами, що зробили гідний внесок у скарбницю світової літератури.

І насамкінець. Рецензовану книгу було видано виключно за сприяння Італійського культурного інституту в Києві. Але якщо українська держава перейде таки колись до системного просування своєї культурної присутності у світі, то частиною такої стратегії неминує мала б стати не лише підтримка одноразових культурницьких акцій, але й сприяння появі корпусу перекладів найголовніших текстів української літератури всіма найважливішими європейськими мовами. Якщо й справді плануємо “повернення” до Європи, то інтелектуальна інтеграція в європейську культуру найкращими нашими творами — найпридатніший для цього шлях. ■

Максим Стріха,

доктор фіз.-мат. наук, письменник

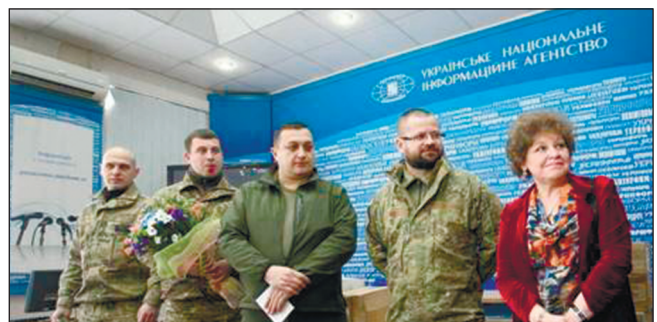
Про авторів книги:

Джованна Броджі — професор славістики й директор Інституту мов та літератур Східної Європи Міланського університету, член президії Міжнародного комітету Славістів. Від 2000 року — президент Італійської асоціації українознавчих студій (AISU). Іноземний член Національної академії наук України.

Оксана Пахльовська — професор Римського університету “Ла Сапієнца”. Член Директивного комітету Італійської асоціації українських студій, член Італійської асоціації славістів.

Професор Дж. Броджі й академік НАН України Л.В. Губерський, ректор Київського Національного університету імені Тараса Шевченка, під час презентації книги. Київ, 12 березня 2015 р. Фото В. Попова

Бійці добровольчого батальйону особливого призначення МВС України “Київ-1” й О. Пахльовська під час гуманітарної акції “Другий фронт АТО”. Київ, 19 березня 2015 р. Фото Міністерства культури України